

Z histórie Beňuša 8 – Vznik samostatnej farnosti

Ako sme už písali v jednom z minulých článkov, v roku 1709 prešla breznianska farnosť (pod ktorú patrili aj obyvatelia Beňuša) definitívne do správy katolíkov. Teraz sa zameriame na ďalší vývoj cirkevnej správy už priamo v Beňuši. Väčšinu podkladov čerpáme zo štúdie Andreja Klimana – Najstaršie dejiny Beňuša, ktorá využíva informácie z vizitačných zápisníc. Oficiálne úradné návštevy vyšších cirkevných predstaviteľov (napr. biskupov) v jednotlivých farnostiach sa nazývali kánonické vizitácie a zistenia z nich boli spísané v protokole – v tzv. vizitačnej zápisnici. Z týchto zápisníc je možné čerpať cenné údaje o živote a stave danej farnosti, čo je aj náš prípad.

Beňuš patril začiatkom 18. storočia ešte pod brezniansku farnosť, ktorú spravovali pátri z rádu piaristov. Žili tu len samí katolíci, čo dosvedčuje aj vizitačná zápisnica z roku 1713. Ďalšia zápisnica z roku 1733 uvádza, že k breznianskej farnosti patria aj filiálky (pobočky) bez kostola, ktorými sú domčeky drevorubačov banskobystrickej komory, ktoré sú roztrúsené po horách vo vzdialenosti pol druhej hodiny. Týmito filiálkami sú zrejme myslené beňušské a balocké handle. V tom čase teda v Beňuši ešte nebol žiadny kostol ani kaplnka a veriaci museli chodiť na omše a obrady do Brezna.

V roku 1748 bol na náklady banskobystrickej banskej komory vystavaný prvý kostolík v Beňuši, ktorý bol zasvätený Svätému Krížu. Obrady v ňom vykonávali breznianski piaristi. Jeden z nich bol určený pre potreby Beňuša ako jeho správca (administrátor), poberal riadny ročný plat, ale podliehal breznianskemu farárovi. Nebýval v Beňuši, navštevoval ho len počas nedeľ, sviatkov alebo podľa potreby. Zápisy o pokrstených, sobášených a pochovaných obyvateľoch sa aj naďalej zaznamenávali v breznianskych matrikách. Napríklad v roku 1761 bol beňušským administrátorom piarista páter Hilarius Csamigay, ktorý mal vtedy 39 rokov a už 6 rokov tu bol správcom.

Prvý kostolík bol celý drevený, aj s chórom, bol v ňom jeden oltár Sv. Kríža, jeden oltárny kameň, v roku 1766 sa spomína aj jeden zvon, organ však ešte chýbal. Kostolík mal rozmery približne 13 x 7 m a výšku necelých 6 m. V roku 1761 sa spomína aj drevená farička. V blízkosti bol cintorín, ktorý však priamo s kostolom nesusedil, bol dostatočne veľký a ohradený dreveným plotom.

V roku 1749 (podľa iných údajov až v roku 1759) bola zrejme postavená aj prvá školská budova v Beňuši. Bola drevená a stála asi v blízkosti kostolíka, keďže učiteľ bol zároveň aj organistom. V roku 1754 sa menovite spomína beňušský učiteľ Ján Kvačkaj (v inom zdroji Andrej Kvačkaj). Pôsobil tu ešte aj v roku 1783, keď zastával úlohu kantora a organistu. Podľa informácií z roku 1778 bola školská budova schopná prijať 60 žiakov.

Vo vizitačnej zápisnici z roku 1754 sa píše aj to, že v beňušskej filiálke je 478 osôb, prístupujúcich k sv. spovedi a 95 k spovedi ešte neprístupujúcich, spolu teda 573 osôb, všetci katolíci. V roku 1774 sa spomína, že kostolík je vzhľadom na

chudobu dosť skromne vyzdobený a vybavený a potrebuje opravu poškodenej sakristie aj hlavného oltára.

Od roku 1778 sa začali podnikat' kroky k výstavbe nového kostola, keďže kapacita pôvodného už nevyhovovala zvyšujúcemu sa počtu obyvateľov a kostol bol už značne poškodený. V roku 1780 bol preto rozobratý prvý drevený kostolík a miesto neho bol opäť banskou komorou postavený nový väčší, z kameňa murovaný kostol, zasvätený Narodeniu Panny Márie. Mal dĺžku cca 23 m a jednu vežu postavenú v priečelí, pokrytú šindľami. Ešte v roku 1805 nebol ani vymalovaný a vyzdobený, obraz nad oltárom bol zavesený na holej stene. Pred oltárom a medzi lavicami bol vydláždený tehľami, lavice v ňom boli pekne usporiadané, svätostánok na oltári dôstojný, dobre uzavretý a vo vnútri slušne vyzdobený. Sakristia bola postavená z východnej strany za oltárom a v nej bola mriežkami opatrená spovednica bez dvierok. Pri kostole bola postavená aj nová murovaná fara. Už čoskoro sa však konštatovalo, že aj nový kostolík je pritesný pre taký počet ľudí, pretože na služby božie sem začali chodiť aj Bacúšania. Tí sa totiž v tom čase (niekedy v rokoch 1780 – 1783) odtrhli od Polomky, kde na obrady dochádzali predtým. Vlastný kostol si v Bacúchu postavili až v roku 1863. Beňušský kostol ostal v pôvodnom rozsahu až do rokov 1938-1939, kedy bol rozšírený na dnešnú veľkosť. Pôvodný kostol z roku 1780 tvorí prednú časť dnešného kostola, s vchodom pod vežou smerom od fary a ukončením v dnešnej sakristii.

Beňušský kostol označený krížikom na mape z rokov 1764-1787

Vizitačná zápisnica z roku 1783 poskytuje zaujímavé údaje. V tom čase bolo v beňušskej filiálke 1017 obyvateľov, z toho 710 v Beňuši a 307 v Bacúchu. Všetci hovorili po slovensky, boli Bohu oddaní, v návšteve kostola usilovní a voči farárovi

úctiví. Funkcia richtára v tom čase ešte nebola ustanovená, ale akýmsi predstaveným osady bol majster drevorubačov. Okrem neho si drevorubači volili aj skupinových majstrov (2 v Beňuši a 2 v Bacúchu), ktorí mali dozerať na prácu ostatných. Správcom filiálky bol v tom čase páter Marián Szedeli, ktorý tu už pôsobil 5 rokov. Sídlil síce v Brezne, ale v Beňuši sa zdržoval často.

Až v roku 1786 sa beňušská cirkevná správa osamostatnila od Brezna. Vznikla tu samostatná farnosť a kostol bol povýšený na farský kostol. Prvým beňušským kňazom sa stal Štefan Ragulík, ktorý od tohto roku začal viesť aj beňušské matriky. Sám to v matrike pochovaných uviedol, že od 2. apríla 1786 pôsobí vo funkcii prvého beňušského farára.

Braňo Faško od Kristiánov

Pramene:

Cirkevná matrika Beňuša, prístupná na www.familysearch.com

Klíman, Andrej: Najstaršie dejiny Beňuša, prístupné na stránke beňušskej farnosti www.benus.fara.sk

Mapy z prvého vojenského mapovania z rokov 1764-1787, prístupné na <http://geoportal.gov.sk> (obrázok)